

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

A múzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelősége megbízásának megújítása. Ó cs. és ap. királyi Felseje f. évi január hó 10-ikén kelt legmagasabb elhatározásával *Fraknői Vilmos* arbei választott püspököt további öt évre a múzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelőjévé nevezte ki. Ezzel egyidejűleg a nagym. vallás- és közoktatásügyi miniszter, szintén öt év tartamára, helyettes főfelügyelővé *Szalay Imre* min. tanácsost, a Magyar Nemz. Múzeum igazgatóját, felügyelőkké: *Fejérfataky László* egyet. tanárt, a Magyar Nemz. Múzeum Széchenyi orsz. könyvtárának igazgató-örét, *Horváth Gézát*, a Magyar Nemz. Múzeum állattárának igazgató-örét, *Jankó Jánost*, a Magyar Nemz. Múzeum néprajzi osztályának örét, *Kammerer Ernő* orsz. képviselőt, az Országos Képtár és a Szépművészeti múzeum kormánybiztosát, *Krenner József* egyet. tanárt, a Magyar Nemz. Múzeum ásványtárának igazgató-örét, és *Radisics Jenőt*, az Országos Iparművészeti Múzeum igazgatóját, a főfelügyelőség előadó-titkárává pedig *Schönherr Gyula* nemz. múzeumi őrt nevezte ki.

Mlle Marie Pellechet. A bibliografiai irodalmat nagy veszteség érte Pellechet kisasszonynak, a párisi nemzeti könyvtár tiszteletbeli könyvtárnokának mult évi december 11-ikén bekövetkezett halálával, a ki egyike volt az inkunabulumok legalaposabb és legfáradhatatlanabb buvárának és ismeretűjének. Sok becses művel gazdagította a bibliografiai irodalomnak ezt a nevezetes ágát. Ő írta meg a dijoni, versaillesi, lyoni, colmari nyilvános könyvtárak inkunabulumainak katalógusát, nagy része van a Sainte-Geneviève-könyvtár katalógusában is. Érthető ezek után, hogy őt bízták meg a franciaországi könyvtárak inkunabulumairól tervezett nagy katalógus szerkesztésével is. A megbízás, a mit erre nézve a kormánytól kapott, élete legfőbb büszkesége volt s a megjelent első kötet (*Catalogue general des incunables des bibliothèques publiques de France par M. Pellechet. Abano-Biblio.* Paris, 1897.) fényes bizonyság, hogy megérdemelte a kitüntető bizalmat. Még a mult évi párisi könyvtárnoki kongresszuson részt vett, sőt egyike volt a legagilisebb tagoknak, a ki igen sok könyvtári kérdéshez szólott nagy elméleti és gyakorlati tájékozottságról téve bizonytságot. A kirándulásokon is általános rokonszenvet keltett vidám kedélyével és Chantilly-ben, a művészetek válogatott kincsei között egyike volt a legszivesebben hallgatott kalauzoknak. Ki hitte volna akkor ily korai hirtelen végét? Nyugodjék békességben.

—szl.—

Könyvtári előadások a Magyar Nemz. Múzeumban. Az idei télen rendezett múzeumi előadások során a Magyar Nemz. Múzeum könyvtárából hárman tartottak előadásokat. Deczember 15-ikén *Varjú Elemér* könyvtári asszisztens a magyar nyomdászati történetét ismertette 1711-ig, bevezetőleg a Gutenberg-jubileumról is megemlékezve s a könyvnyomtatás feltalálója emlékének is kegyeletes szavakat szentelve. Január 5-ikén *Schönherr Gyula*, a múzeumi levéltár őrje, a levéltár magyar történeti emlékeiről beszélt s nevezetesebb okleveleknek és más írott emlékeknek egész sorát mutatta be és kommentálta politikai és művelődéstörténeti szempontokból Kálmán király korától a mohácsi vészig. Végül január 12-ikén *Fejérváthy László*, a könyvtár igazgató-őrje a régi magyar czímerekről tartott előadást, melyben összefoglalta a heraldika tudományának főbb tételeit, ismertette a czimeradományozások történeti jelentőségét s részletesen szólott különösen a különböző magyar czímerekről, családtörténeti adatokkal is fűszerezve fejtegetéseit. Mindhárom előadást vetített képek illusztrálták.

A londoni bibliografiai konferenciáról, a mely 1900 júniusban a tudományos irodalom nemzetközi repertoriuma ügyében tartatott, *Heller Ágost* a M. Tud. Akadémia főkönyvtárnoka, a ki ott Magyarország képviseletében jelent meg, az Akadémia f. évi január 21-iki összes ülésén tett jelentést, melyről közelebbről részletesebben is megemlékezünk.

»**Művészek levelei**« cím alatt a »Műcsarnok« f. évi 6. számában hosszabb közlemény jelent meg dr. *Esztegar László* magyar nemz. múzeumi asszisztens tollából, melyben ismerteti a múzeumi kézirtattár »irodalmi levelestára«-nak rendeltetését s felhívja azokat, a kiknek birtokában magyar művészettörténeti érdekű iratok, különösen levelek vannak, hogy ezeket az említett gyűjteményben helyezték el. A felszólításnak már is volt foganatja s remélhetőleg sikerülni fog a kézirtattári levélgyűjteményt a hazai művészettörténet szempontjából is gazdag és értékes forrásá fejleszteni.

A Brunet-díj. A J.—C. Brunet által könyvészeti munkálatok jutalmazására alapított 3000 frankos díjjal, mint a Centralblatt für Bibliothekswesen cz. folyóiratban olvassuk, a következő műveket tüntette ki az Academie des inscriptions illetékes bizottsága: 1500 frankot Julien *Baudrier* kapott a XVI. századbeli lyoni könyvnyomtatókról és könyvkereskedőkről szóló munkájáért, melyből a négy első kötet már megjelent. Az egész mű 12—15 kötetre fog terjedni. 1000 frankkal jutalmazták Henry *Martin* Histoire de la bibliothèque de l'Arsenal című művét, a mely szintén rég érzett hiányt pótol. 500 frankot nyert de la *Bouralière* L'imprimerie et la librairie à Poitiers pendant le XVIe siècle című munkája. Általánosabb érdekű Gorges *Vicaire* műve: Manuel de l'amateur de livres du XIXe siècle, a melynek szintén 500 frank jutalom jutott. Nagy dicsérettel emlékezett még meg a bizottság J. *Garçon* Repertoire général ou Dictionnaire de bibliographie des industries tinctoriales et des industries annexes című munkájáról.

A régi budai nyomdának egy állítólagos harmadik terméke. Az angol *Bibliographical Society* illusztrált monografiáinak nemrég megjelent kötetében (No VIII. *The Printing of Greek in the fifteenth Century*) Mr. Robert Proctor értekezik a könyvnyomdászat XV. századbeli azon termékeiről, melyek részben vagy egészben görög betűkkel voltak nyomtatva. Ezek közé tartozik Marzio Galeottinak *Liber de homine* című munkájának első kiadása is, mely év és hely nélkül a XV. század hetvenes éveinek elején jelent meg s melynek tartalma miatt szerzője heves tollvitába keveredett Merula Györggyel, kinek támadó irata szerzőnk szerint 1474-ben, Galeotti válaszképp pedig Bolognában 1476-ban jelent meg. Erolí szerint a *Liber de homine* első kiadása 1472-ben került ki sajtó alól, Schier annak keletkezését 1471-re, Ábel Jenő 1470 végére teszi. Proctor most szintén azt állítja, hogy a munkának második kiadása (Iesiben) 1472 elejénél régebbre aligha tehető és úgy sejtí, hogy annak első kiadása valószínűleg Budán Hess András nyomdájában készült a szerző személyes fölügyelete alatt. Proctor nem ismeri a Galeotti életére vonatkozó legújabb kutatás eredményeit s azért még mindig azt meséli, hogy Galeotti mint a Corvina igazgatója tartózkodott »Budapesten« s hogy Corvin János nevelője volt, de mint már Ábel Jenő kimutatta, ő evvel sehol sem kérkedik irataiban s azért aligha működött egyik vagy másik ily minőségben. A *Liber de homine* első kiadásának latin betűi szerzőnk szerint leginkább hasonlítanak azokra, melyeket Kölni Henrik és Bresciai Lesták használtak 1474-ben és teljesen különböznek a Hess András nyomdájából kikerült két ismert könyv betűitől — görög betűket ők pedig, éppen nem használtak — mindazonáltal Proctor véleményében azért még mindig lehetséges, hogy a kérdéses könyvet mégis csak Budán nyomtatták, ámbár kénytelen maga is bevallani, hogy a véleményét támogató tanubizonyosság fölötte csekély, — tegyük hozzá, abszolute semmi, ha tekintetbe vesszük azt, a mit Fraknói Vilmos közölt Hess András budai működéséről Karai László budai prépostról nemrég megjelent akadémiai értekezésében (11—14. lap). A kérdésben forgó munkát Galeotti, mint tudjuk, Vitéz János esztergomi érseknek ajánlotta. Az első kiadás fölötte kontár munka és papírjának vízjegye egy hatágú csillagot mutat körben, ebből kinövő vékony kereszttel, melynek karjai tojásdad alakú gümőkben végződnek. Mátyás királyunk neve a második könyv elején nagy kezdő betűkkel van kisedve, az olaszországi második kiadásban azonban nem, a görög betűkkel nyomtatott passzusok pedig ebben elmaradtak. Az első kiadás egyik lapjának hasonmását egy rajta előforduló görög mondattal az angol *Type Facsimile Society* adta ki tavaly. A használt görög betűk inkább hasonlítanak a velencei, mint a római nyomdák betűire, de tulajdonképen különböznek mindkét féletől. Ajánljuk e tárgyat kutatóink figyelmébe.

Kropf Lajos.

Újítás a betűtípusok terén. A letúnt század utolsó éveiben egyre jobban kibontakozó új művészi irány, mely főleg az iparművészet különböző ágaiban talál szerencsés alkalmazást, legújabban a tipográfia terén is jelentkezik. A minden ízében modern kötések és illusztrációk,

melyek a sajtó újabb szülötteit rendesen díszítik, szinte bántó disszonanciában állanak a betűk régi, csaknem megcsontosodott formáival. Különösen áll ez a gót betűkre nézve, melyeknek szögletessége élénk összeütközésbe jő a modern irányzat egyik sarkalatos elvével, mely a szép legfőbb követelményéül a szemre nézve kellemesen hajló, kigyózó vonalak alkalmazását s az éles szögletek, egyenes vonalak lehető kerülését hirdeti. Szinte természetes tehát, ha a betűk gyökeres reformja Gutenberg hazájából, Németországból indul ki, a hol a gót betűk ellen — úgy szemészeti mint pedagógiai szempontból — már régebben megindult az akció. Voigt Pál, Schiller György, Hoenig Henrik és Hupp Ottó törekvéseire nem terjeszkedünk ki ezuttal; ők csupán az angol Morris kezdeményezéseit fejlesztik tovább, midőn a latin és gót betűknek a régi, különösen a renaissance-kori típusokhoz való közeledését czélozzák s így egy régies, a modern gót és latin betűk között álló, bármely európai nyelvhez alkalmas típust nyertek. Sokkal érdekesebbek *Eckmann Ottónak* legújabbban, a hosszúkás latin betűk alapján, de teljesen modern szellemben megalkotott típusai, melyekben a modern művészetet annyira jellemző vonalvezetés a lehető legnagyobb következetességgel van keresztül víve. E következetességnek azután meg van az az eredménye, hogy egy teljesen újnak látszó betűtípussal állunk szemben, melyből az alapul szolgáló latin betűk formáit csak nehezen hámozhatjuk ki. Eredetisége mellett még megvan az az előnye is, hogy bármely nagyságban kedves és kellemes hatást gyakorol az olvasóra. Az első, ily betűkkel nyomott könyv Martersteignek egy 82 lapra terjedő értekezése a színészcél, melyet 1900. szeptember 20-ikától október 20-ikáig nyomtattak Breitkopf és Härtel lipcei intézetében; a munka tipográfiai kiállítása mintaszerű; a csekély számú díszítés, mely a lapok felső széléin s az egyes szakaszok elválasztásánál nyert alkalmazást, teljes összhangban áll a betűk karakterével s bizonyos jóleső, egységes hatást tesz az olvasóra, melyet a nyomdafestéknek kissé bizonytalan, szürke tónusa sem képes lerontani. Ha a további kiadványokban rendes, feketeszínű festéket fognak használni, akkor teljes lesz a siker s az Eckmann-típus elterjedésének mi sem fog útjában állani.

Gulyás Pál.

A Magyar Minerva II. (1901-iki) évfolyama most van szerkesztés alatt. A múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelősége nagy helyt helyez arra, hogy ebben az évfolyamban a középiskolák könyvtárain kívül azoknak egyéb gyűjteményei is kellően ismertetve legyenek, továbbá fokozottabb mértékben terjesztette ki figyelmét a kaszinók könyvtáaira is, a melyek sok helyen más könyvtárak híján igen fontos közművelődési szolgálatokat teljesítenek. A II. évfolyam körülbelül május hó végén fog megjelenni.

Magyar könyvészet 1886-tól 1900-ig. Mint ismeretes, a magyar könyvirodalom 1886-ig van bibliografailag feldolgozva többé-kevésbé alapos munkálatok alapján. Mindinkább érezhetővé vált azonban az utolsó másfél évtized bibliográfiájának hiánya. A minthogy egyáltalában egy kissé lehangoló, hogy irodalmunk rendszeres és szakadatlan bibliografiai feldolgozására még mindig nem történtek kellő intézkedések. Talán soha sem beszéltünk annyit a bibliografia fontosságáról, mint az utolsó években. Ismerjük a kül-

földi mozgalmakat is. S még sem történik semmi, hogy kellően működő gépezet jöjjön létre, mely évről-évre létrehozza sajtó-termelésünk pontos bibliografiáját. Pedig a magyar bibliografiai intézetnek felállításával sokáig nem késhetünk. Elodázhatatlan egy olyan intézmény létrehozása, a melynek feladata egyrészt az eddigi könyvészeti munkálatok revidiálása, másrészt az évi termelésnek rendszeres, komolyan megfontolt elvek alapján történő bibliografiai feldolgozása volna. Ebben az intézményben lehetne megoldani az időszaki sajtó bibliografiájának, a hírlapok repertoriumának problémáját is. — Szándékunk ezekkel a kérdésekkel behatóbban is foglalkozni. Hogy most ismét megpendítettük, az a két felhívás az oka, melyek közelebbről jelentek meg s melyek arról értesítenek, hogy az 1886—1900 időköz magyar bibliografiáján az idő szerint egymástól teljesen függetlenül ketten is dolgoznak. Az egyik jelentést *Petrik Géza* bocsátotta ki, hírül adva, hogy a magyar könyvkereskedők egyesületének megbízásából dolgozik munkáján. A másik jelentést *Barcza Imrétől* kaptak, a ki azt igéri, hogy nagy apparatussal készíti el két részre, mintegy 40 füzetre tervezett munkáját, melyhez *Ferenczi Zoltán*, az egyetemi könyvtár igazgatója fog bevezető tanulmányt írni. Kérdjük most már: van-e értelme annak, hogy ugyanarról az irodalmi anyagról két bibliografia jelenjék meg egyszerre? Nem sokkal czélszerűbb volna, ha az anyagi és munkaerő egyesülne s a Petrik tapasztalatait s gyakorlottságát a Barcza ifjui lelkesedésével egyesülni látva komoly kilátásunk lenne gondos, alapos munkálatra? Természetesen nem ismerjük a motivumokat, a melyek ezt az egyesülést akadályozzák s nincs is jogunk egyesek elhatározásaiba beleszólni. Azonban a bibliografiai érdekek szempontjából nem hallgathattuk el, hogy két hasonnemű és ugyanazon tárgyú munkának jogosultságát nem tudjuk belátni, tekintve a még megoldandó bibliografiai feladatok nagy területét. Ismételjük: a nemzeti bibliografia ügyét nem lehet ötletekre és egyes emberek akarására bízni. Rendszeres intézményt kell teremteni, a mely az anyagi, szellemi erők, lelkesedés és más tényezők tudatos felhasználásával, egységes elvek alapján s az állandóság biztosítékával szolgálja az ügyet. Végre is a bibliografia a nemzeti kulturmunka egyik legnevezetesebb részének tükré, beszámolója. S mint ilyen, méltó kellő figyelemre és áldozatokra is. Lesz alkalmunk ezt körülményesebben is kifejteni. — e. —

Győri Nagy István disszertációja. Nagy István, a ki 1750 május 8-ikától 1753 május haváig Wittenbergában tanult, a mint id. Szinnyei József úr szivességéből tudom (Bartholomaeides Z., *Memoria Ungar.*, Pesthimi 1817. 258. l.) ugyancsak az ottani egyetemen nyújtotta be disszertációját, mely, mivel más hat hasonló tárgyú értekezés közé van temetve, a hazai könyvészetben, úgy látom, eddig ismeretlen.

A munka címe: *Exercitationes historico-criticae in utrumque Samaritanorum Pentateuchum*. Wittenbenberg, 1756. — E főczim összefoglal hat doktori értekezést a szamaritánusok bibliájáról, melyek közt a második helyen a mi hazánkfiáé következik: Stephanus Nagy Jaurinensis. A hat disszertáció Schwarz E. tanár vezetése alatt készült és mindvégig egyféle lapszámozásuk.

Nagynak műve elég szép tanúságot tesz emberünk tudásáról; e mű alapján azon kevés orientálista közé sorolhatjuk őt, a kik egész a XIX. századig itt-ott mégis csak feltűnnek hazánkban.

Az említett munka megvan a budapesti orsz. rabbiképző intézet könyvtárában.

Krausz Sámuel.

Helyreigazítás. Arról a budai kézíratról, melyről nemrég értekeztem (Magyar Könyvszemle, 1900. évf. 190 l.), ugyanannál a Fabriciusnál, kinek egyik művéből az első adatokat találtam, ráakadtam egy újabb adatra, melyben a szerző akként igazítja magát helyre, hogy immár kezébe akadt az a bizonyos nyomtatvány. Ime a maga szavai (Fabricius-Harles, *Bibliotheca Graeca*, IV. 322. Hamburg, 1795 l.)

Quum illum librum (Cod. Apocr. N. T., Hamb. 1703) ederem, nondum in manus inciderat meus libellus, germanice editus, eodem a. 1703 sine loci notatione 8. sub titulo Σόφιας καὶ ἀπόκρισις Ἰησοῦ, *sapientia Jesu duodecennis in questionibus et responsionibus, quas admirati fuerunt Judaei, a Rabbino, qui praesens interfuit, hebraico idiomate descripta postea a quodam Christiano in graecam translata linguam et e graeco MSto Budensi germanice versa.*

Azután így folytatja latinúl: Hanem bárki is olvassa a könyvet, könnyen észreveszi, hogy kétségkívül újabban szereztetett, és nincs is héberből vagy görögből fordítva, sem pedig a budai könyvtár egy régi görög kódexéből kivéve, hanem valami német által az anyanyelvén lett szerkesztve, mint hogyha a Szentháromságnak és Krisztus θεῶνδρωπος voltának dogmái ilyen fegyverekre vagy védelmezőkre szorulnának.

Látjuk, hogy Fabricius megmarad az állításánál, hogy az a könyv értéktelen; de még így is érdekelhet bennünket az a tény, hogy apokrif műveket a budai könyvtárral fedeztek. Viszont azonban én is megmaradok előbb elmondott nézetemnél.

Krausz Sámuel.